

ჯონ მეინარდ კეინზსა და ფრიდრიხ ავგუსტ ჰაიეკს შორის საუკუნის ბრძოლა და საქართველო

ნინო მაზიაშვილი, პროფესორი

რეზიუმე

ეკონომისტებისათვის საუკუნის ბრძოლა ასოცირდება ორ სახელოვან ეკონომისტს, ჯონ მეინარდ კეინზსა (1883-1946) და ფრიდრიხ ავგუსტ ჰაიეკს (1899-1992) შორის დებატებთან.

რამ გამოიწვია ეს ცხარე დებატები ამ ორ კლასიკოსს შორის და ეხება თუ არა ეს საქართველოსაც? დიახ, ეხება. მოთხოვნის ნაკლებობა ... რა არის რეცესიისა და უმუშევრობის მიზეზები?

ჰაიეკი და კეინზი ცდილობდნენ შეექმნათ მსოფლიოს საუკეთესო მოდელები, რომლის მიხედვითაც დაძლეული იქნებოდა უმუშევრობა და ეკონომიკური არასტაბილურობა. კეინზი თავის მხრივ უპირატესობას ანიჭებდა, სახელმწიფოს, საჯარო სექტორისა და ცენტრალური ბანკების ეკონომიკაში ჩარევის პოლიტიკას, რათა არსებული ეკონომიკური კრიზისები აღმოფხვრილიყო. ამის საპირისპიროდ კი, ჰაიეკი თვითრეგულირებადი, თავისუფალი ბაზრის დამცველად გვევლინება, რომელიც სახელმწიფოს მხრიდან ეკონომიკაში ჩარევასა და ინვესტიციების სიმრავლეს გაცილებით უფრო ღრმა ეკონომიკურ კრიზისად მიიჩნევს, რომლისგანაც თავის დაღწევა საკმაოდ დიდ ძალისხმევას მოითხოვს.

კეინზისთვის პირიქით, აღდგენისათვის საჭიროა მოხმარებისა და დანახარჯების ზრდა მოსალოდნელი მოგების მოლოდინის შენარჩუნების მიზნით. ჰაიეკი მოითხოვდა უფრო მკაცრ ეკონომიკასა და ფისკალურ კონსერვატიზმს, კეინზი კი უფრო მეტად დახარჯვასა და ინვესტირებაზე ორიენტირებულ ეკონომიკას.

ჰაიეკმა, რომელიც 1992 წელს 93 წლის ასაკში გარდაიცვალა, ერთხელ აღნიშნა რომ იმისათვის რომ უკანასკნელი სიტყვა გქონდეს საჭიროა შენს ოპონენტზე მეტხანს იცოცხო. მისი უდიდესი უპირატესობა სწორედ ის იყო, რომ კეინზზე თითქმის 50 წელზე მეტხანს იცოცხლა და ამგვარად მისი სიკვდილის შემდგომ მოახერხა მეტოქეზე გამარჯვება, რომელიც სანამ ცოცხალი იყო ინტელექტუალურად მას სასტიკად ამარცხებდა და მიუხედავად მთელი თავისი ორიგინალურობისა, როგორც თავისუფლების ფილოსოფოსისა, ჰაიეკი საბოლოოდ დამარცხდა კეინზთან ბრძოლაში.

Summary

The battle of the century associates with debates between two famous economists, John Maynard Keynes (1883-1946) and Friedrich August Hayek (1899-1992).

What caused such a hot debates between these two

classics and does it concern Georgia? Yes, it concerns. The lack of demand... What causes recession and unemployment?

Both Hayek and Keynes tried to create the best models in the world, which would overcome unemployment and economic instability. Keynes gave priority to the policy of interference in economy by the state, the public sector and by central banks, in order to resolve the current economic crisis. As opposed to this, Hayek is self-regulated, free market protector, who considers the interference in economy by the state and an abundance of investments, a deeper economic crisis, from which escape requires persistent effort.

In contrast, Keynes considered the growth of consumption and costs are necessary for restoration in order to maintain profit expectations. Hayek demanded stricter economy and fiscal conservatism, Keynes demanded more spending and investment-oriented economy.

Hayek, who died in 1992 at the age of 93, once mentioned, that in order to have the last word you must live longer than your opponent. His greatest advantage was that he live almost 50 years longer than Keynes and thus he managed to win his opponent, who, when was alive, severely intellectually beat him and despite all his distinction as a philosopher of freedom, Hayek finally was defeated in the battle with Keynes.

* * * * *

ჯონ მეინარდ კეინზის მოღვაწეობის სფერო საკმაოდ მრავალფეროვანი იყო. იგი აქტიურად მონაწილეობდა არა მარტო ინგლისის, არამედ მრავალი სხვა სახელმწიფოს პოლიტიკურ და ეკონომიკურ საქმიანობაში. გარკვეული პერიოდის მანძილზე კეინზს ეკავა ინგლისის ბანკის დირექტორის თანამდებობა, მონაწილეობდა ვერსალის საზავო კონფერენციის მუშაობაში, ანტანტის უმაღლეს ეკონომიკურ საბჭოში და ა. შ. კეინზის აქტიური მონაწილეობის შედეგად ჩამოყალიბდა საერთაშორისო სავალუტო ფონდი და რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი (იგივე მსოფლიო ბანკი).

1906 წლიდან იგი მოღვაწეობდა კემბრიჯის უნივერსიტეტში, სადაც ა.მარშალის შეხედულებები იყო გაბატონებული. მიუხედავად იმისა, რომ კეინზი საკუთარ თავს მარშალის მიმდევრად თვლიდა, “კემბრიჯის სკოლის” კრიზისის შემდეგ მან უკვე დაიწყო მარშალის იდეების გაკრიტიკება. 1936 წელს გამოქვეყნდა მისი მთავარი ნაშრომი “დასაქმების, სარგებლისა და ფულის ზოგადი თეორია”.

საზოგადოების ნორმალური განვითარებისათვის კეინზი მიზანშეწონილად თვლიდა სახელმწიფოს აქტიურად ჩარევას, ანუ ეკონომიკის სახელმწიფოებრივ რეგულირებას. იგი მიიჩნევდა, რომ სრული დასაქმების მიღწევა, ასევე უმუშევრობისა და კრიზისების ლიკვიდაცია ამ გზით იყო შესაძლებელი. კეინზი ამბობდა, რომ ეკონომიკის ზრდის ერთ-ერთი გზა არის მოთხოვნის გაზრდა, რომელიც თავისთავად მიწოდების და ეს უკანასკნელი კი ქვეყანაში „ეკონომიკურ ნამცხვარის“ გაზრდას გამოიწვევს.

ეკონომისტებისათვის საუკუნის ბრძოლა ასოცირდება ორ სახელოვან ეკონომისტს, ჯონ მეინარდ კეინზს (1883-1946) და ფრიდრიხ ავგუსტ ჰაიეკს (1899-1992) შორის დებატებთან. რამ გამოიწვია ეს ცხარე დებატები და ეხება თუ არა ეს საქართველოსაც? დიახ, ეხება. მოთხოვნის ნაკლებობა ... რა არის რეცესიისა და უმუშევრობის მიზეზები? კეინზს ამის შესახებ ნათელი წარმოდგენა ჰქონდა. ის ამტკიცებდა, რომ კრიზისის დროს ეკონომიკის შესაძლებლობები არ გამოიყენება სრულად. ქარხნები აწარმოებენ მხოლოდ ნაწილს იმისა, რისი წარმოებაც შეეძლოთ; საბადოები არ მუშაობენ მაქსიმალური სიმძლავრით; ხოლო მომსახურების მომწოდებლები არავის ემსახურებიან.

გამოუყენებელი რესურსების ასათვისებლად და ეკონომიკის მისი შესაძლებლობის ზღვარზე დასაბრუნებლად დამატებითი მოთხოვნაა საჭირო. რადგანაც თავისუფალი ბაზარი დამოუკიდებლად ვერ ახერხებს ამ მოთხოვნის უზრუნველყოფას ეს როლი მთავრობამ უნდა შეასრულოს და რეცესიისას დამატებითი მოთხოვნა ინფრასტრუქტურაში, განათლებაში, სოციალურ თუ სხვა სფეროებში ხარჯების გაზრდით შექმნას.

მას შემდეგ რაც ბრიტანეთში ომთაშორის პერიოდში უმუშევართა რაოდენობამ 20%-ს მიაღწია, კეინზმა ჩამოაყალიბა ზოგადი თეორია, რომელმაც რევოლუციური გავლენა იქონია სამომავლოდ ეკონომიკის განვითარებასა და ეკონომისტების ხედვებზე. კეინზმა ყურადღება გაამახვილა ინვესტიციების მნიშვნელობასა და სახელმწიფოს ჩარევის პოლიტიკაზე. რაც შემდგომში აისახა მოსაზრებაზე, რომ უმუშევრობა დაძლეული შეიძლება იქნეს მხოლოდ სახელმწიფოს დახმარებით. მიუხედავად ამისა, დღესაც კი ეკონომისტებს შორის დიდი დავა არსებობს იმის თაობაზე, რომ კეინზის თეორიები პირიქით უმუშევრობის წარმოშობას უწყობდა ხელს. კეინზი გამოდის კლასიკური ეკონომიკური აზროვნების წინააღმდეგ და ანგრევს თეორიას თვითმართვადი ბაზრის შესახებ, რომელიც შემდგომში ე.წ ახალი ეკონომიკური მეცნიერების, ანუ კეინზიანიზმის საფუძველი გახდა. კეინზის მთავარ თეზისს წარმოადგენდა ის, რომ დიდი დეპრესიის დროს წარმოქმნილი უმუშევრობა ეფექტური მოთხოვნის კლების შედეგი იყო. ამ სიტუაციიდან თავის დაღწევისათვის კი აუცილებელი გახლდათ ეკონომიკური სისტემის გამოცოცხლება საჯარო ინვესტიციების გზით. მაშასადამე, მისი

აზრით, დასაქმების დონეს ერთიანი მოთხოვნის საერთო ოდენობა განსაზღვრავს. იმ შემთხვევაში თუ მოხდება ხელფასების შემცირება, გამოდის, რომ ხალხს ნაკლები ფული ექნება დასაბარჯად, რაც აისახება საქონლის წარმოების შემცირებაზე ეს კი თავისუფალ ბაზარს დიდ დეპრესიაში აღმოაჩენს, ხოლო თვითრეგულირების პრინციპით ვერ მოახდენს ამ დეპრესიიდან თავის დაღწევას.

აქვე იბადება ლოგიკური კითხვა: რატომ ვერ უზრუნველყოფენ ბაზრები საჭირო მოთხოვნას მთავრობის ჩარევის გარეშე? კეინზს, მე—19 საუკუნის მისი კლასიკური წინამორბედების მსგავსად, სჯეროდა, რომ ეკონომიკა წრიული სისტემაა. მოსახლეობა შემოსავლის ნაწილს მოიხმარს, დანარჩენს კი ზოგავს. დანაზოგები გადაიქცევა ინვესტიციებად, რაც ეკონომიკური აქტივობის მამოძრავებელი ძალაა. ეს უკანასკნელი კი მოსახლეობის შემოსავალს წყაროს წარმოადგენს. თუმცა, კეინზის თანახმად, აღნიშნულ წრიულ ციკლს ახასიათებს ერთი მნიშვნელოვანი დეფექტი: ხალხი მოიხმარს და ზოგავს მხოლოდ შემოსავლის ნაწილს (და არა მთლიან შემოსავალს), რაც, თავის მხრივ, კაპიტალის მოძრაობის სხვა შემთხვევაში ჩაკეტილ წრეს არღვევს და ასე ვთქვათ, „გაჟონვას“ იწვევს. მაინც რა არის ამ „გაჟონვის“ საფუძველი? კეინზისათვის ამის ახსნა ადვილი არ იყო. მის უდიდეს ნაშრომში, „დასაქმების, სარგებლისა და ფულის ზოგადი თეორია“, რომელიც 1936 წელს გამოქვეყნდა, კეინზმა დაასახელა რვა ძირითადი მიზეზი იმისა, თუ რატომ არ შეიძლება ადამიანის შემოსავლის მხოლოდ ორ ნაწილად: მოხმარებად და ინვესტიციად გაყოფა. ერთ-ერთ მაგალითად მან მოიყვანა ე.წ. მოქნილობის მოტივი: თუ შენ ან მოიხმარ ან ზოგავ მთელს შენს ფულს, ე.ი. შენ არ ხარ მზად მომავალ ცვლილებებზე ოპტიმალური რეაგირებისათვის. სხვა საკვარაუდო მიზეზთა შორის კეინზმა დაასახელა ადამიანებში ღრმად ფესვგადგმული „მომარაგების“ მოტივიც.

კეინზი ამტკიცებდა, რომ ჭკვიანურად სტიმიულირებული მოთხოვნით მთავრობას შეუძლია შეენი-ნაღმდეგოს კრიზისს და ამავე დროს შეინარჩუნოს წარმოება მისი შესაძლებლობების ზღვარზე. თუმცა კეინზიც კი აღიარებს, რომ ამისათვის საჭიროა ინფლაციის სახით საზღაურის გაღება. რეცესიის დროსაც კი, იარსებებს კომპანია, რომელიც უკვე მუშაობს მისი შესაძლებლობების ზღვარზე. თუ მოთხოვნა არის ხელოვნურად შექმნილი, მას აღარ შეეძლება წარმოების გაზრდა და იძულებული იქნება ამ ცვლილებას ფასების გაზრდით უპასუხოს. ეს უკავშირდება ფილიფსის ცნობილ მრუდს, გრაფიკს, რომლის ერთ ღერძზე გადაზომილია ინფლაცია, მეორეზე კი — უმუშევრობა. თუ კეინზის მსჯელობა სწორია, ლოგიკურია, რომ ფილიფსის მრუდი იყოს დაღმავალი (ანუ უმუშევრობის მაღალი დონე შეესა-ბამებოდეს ინფლაციის დაბალ დონეს და პირიქით). ემპირიულად მსგავსი მიმართება არსებობს მხოლოდ ზოგიერთი ქვეყნისათვის, ისიც დროის განსაზ-ღვრულ შუალედებში. ასე რომ, ემპირიული დამოკ-

იდებულება კეინზის მიმდევართა შეხედულებების უტყუარ დასაბუთებად ვერ გამოდგება.

კეინზის შეხედულების საპირისპიროდ აზროვნებს ჰაიეკი, ცნობილი ავსტრიული ეკონომიკის ფუძემდებელი, რომ საბაზრო სისტემა მუდმივ სტაბილიზირებას არ საჭიროებს მისი აზრით, ეკონომიკაში მთავარ პრობლემას წარმოადგენს ხალხის საქმიანობა და მათი მოქმედებები, ანუ თუ როგორ არიან ისინი კოორდინირებულნი. პოლიტიკურ თეორიაში ჰაიეკმა დააფიქსირა ხედვა სახელმწიფოს როლის შესახებ, რაც ჩამოაყალიბა თავის ნიგნში *The Constitution of Liberty*, სადაც მან ისაუბრა თავისუფლების პრინციპებზე. შემდგომში სწორედ ეს პრინციპები გახდა მისი პოლიტიკური ხედვის საფუძველი. მისი მთავარი წინააღმდეგობა მოდიოდა პროგრესული გადასახადის არსებობის თაობაზე და ამბობდა, რომ მისი დაწესება არღვევს თანასწორობის პრინციპს. ჰაიეკი დიდი პატივისცემით ეკიდება ადამ სმიტის ნაშრომებს და აღნიშნავს, რომ მის მიერ მოწოდებული თავისუფალი ბაზრის თეორიამ ფასდაუდებელი სამსახური გაუწია ეკონომიკის შემდგომ განვითარებას. რა თქმა უნდა, იგი იზიარებს სმიტის მიერ წამოყენებულ თავისუფალი ბაზრის პრინციპებს. ამავდროულად, იგი ამტკიცებს, რომ თავისუფალი ბაზარი ხალხს აძლევს მაქსიმალურ ავტონომიას ინფორმაციის გამოყენების სფეროში.

ჰაიეკი ამბობს: „ბაზარი არის სპონტანური წესრიგი“, რაშიც იგი მოიაზრებს დაუგეგმავ ბაზარს, რომელიც ხალხის საქმიანობის მიხედვით წარიმართება, სპონტანური სტიმულების მეშვეობით. ამ ყველაფრის ფონზე, წარმოიშვა მნიშვნელოვანი კითხვა, რომელიც გახლავთ შემდეგში: რა ინვესს უმუშევრობის იმ მაღალ პროცენტულ რაოდენობას, რომელიც საზოგადოებაში არსებობს? პირველი, ჰაიეკის აზრით, გახლავთ ცენტრალური ბანკის მიერ ფულადი მარაგის ზრდა, რომელიც ინვესს საპროცენტო განაკვეთის შემცირებას, რაც თავისთავად გულისხმობს კრედიტების ხელოვნურად გაიაფების სისტემას. ხელოვნურად შექმნილი დაბალი საპროცენტო განაკვეთი კი ინვესს ხელოვნურად წარმოშობილ ინვესტიციების სიმრავლეს. ინვესტიციების სიმრავლე კი საწყის ეტაპზე სტიმულს აძლევს ეკონომიკურ ბუმს, რაც უმეტეს შემთხვევაში გადაიზრდება ცოტალურ კრიზისში.

მიუხედავად იმისა, რომ ჰაიეკის აზრით, კრიზისები არის სრულიად ჯანსაღი მოვლენა ეკონომიკისათვის, თვლის, რომ კრიზისების პრევენცია მხოლოდ ეკონომიკური ბუმის არარსებობის შემთხვევაშია შესაძლებელი. ჰაიეკი ყოველივე ზემოთქმულის გარდა კეინზს ეწინააღმდეგება შეზღუდვებისა და ბარიერების დაწესებაზე ვაჭრობასა და კაპიტალის გადაადგილების თაობაზე. ჰაიეკი მოითხოვს შეზღუდვების მოხსნას, რადგან მოხდეს თავისუფალი ბაზრის ხელშეწყობა და ეკონომიკური კაპიტალის თავისუფალი გადაადგილება. ჰაიეკს სწამდა, რომ კეინზის ხედვა უმუშევრობის აღმოსაფხვრელად გამოიწვევდა ინფლაციას. იმისათვის, რომ უმუშე-

რობის მაჩვენებელი იყოს დაბალი ცენტრალურ ბანკს მოუწევს დრო და დრო უფრო გაზარდოს ფულადი მარაგი, რაც უფრო დიდი ინფლაციის გამოწვევის გარანტი გახდება.

კეინზისგან განსხვავებით, ჰაიეკი მიიჩნევდა, რომ რეცესია არამართო გარდაუვალი, არამედ აუცილებელიც კია ეკონომიკის განახლებისა და გამოცოცხლებისათვის. არგუმენტის უკეთ გასაგებად განვიხილოთ ერთი კომპანიის მაგალითი. მაგალითად, ავიღოთ ავტომანქანების მწარმოებელი ფირმა. ცხადია, რომ კომპანიის ყველა გადაწყვეტილება ოპტიმალური ვერ იქნება. მაგალითად, შეუძლებელია ყველა ინვესტიციის მომგებიანობის უზრუნველყოფა. კომპანიამ შეიძლება დიდი რაოდენობით კაპიტალი დახარჯოს ინოვაციური მოდელის შექმნაზე და ბოლოს აღმოაჩინოს, რომ ეს უკანასკნელი საერთოდ არ შეესაბამება მომხმარებლის გემოვნებას. უარესიც შეიძლება მოხდეს, ტექნიკურმა პრობლემამ შესაძლოა ახალი მოდელის დასრულებასაც შეუშალოს ხელი, რაც ფაქტიურად მთელი ინვესტიციის წყალში გადაყრის ტოლფასია. ასეთი უიღბლო შემთხვევისას კომპანიებს მკაცრი ზომების მიღება უწევთ: პერსონალის დათხოვნის, წარმოების შემცირებისა თუ მთელი დანაყოფის დახურვის სახით.

ჰაიეკის თანახმად, არასწორი გადაწყვეტილებები და ინვესტიციები, რომელიც თავს ინდივიდუალური ფირმების დონეზე იჩენს, ეკონომიკის დონეზე ერთიანდება. კომპანიების ურთიერთდაკავშირებულობის გამო, ერთი კომპანიის გარდაუვალი რესტრუქტურისაცა და ამის შედეგად შემცირებული დანახარჯები უარყოფითად ზემოქმედებს სხვა ფირმებზე, რაც ცვლილებების საჭიროების ალბათობის ზრდაში გამოიხატება. შესაბამისად, ჰაიეკი რეცესიად განიხილავს სიტუაციას, როდესაც ეკონომიკის მნიშვნელოვანი ნაწილი ერთდროულად მტკივნეულ ცვლილებებს ახორციელებს.

რეცესიის მიმართ ეს უაღრესად პოზიტიური ხედვა გაიზიარა ავსტრიელმა ეკონომისტმა ჯოზეფ შუმპეტერმა (1883-1950). 1934 წელს იგი წერდა: „ხელოვნური სტიმულები დეპრესიას თავისი ფუნქციის ბოლომდე შესრულების საშუალებას არ აძლევს.“ ჰაიეკი აშკარად ეწინააღმდეგებოდა მთავრობის ჩარევას, რადგან თვლიდა, რომ ეს კაპიტალის არასწორ გადანაწილებას კიდევ უფრო გაამძაფრებდა. მისი შეხედულებით, ოპტიმალური ეკონომიკური გადაწყვეტილების მისაღებად საჭირო ინფორმაცია მილიონობით ადამიანშია გაბნეული და არცერთი ეკონომიკური აგენტი, ცალკე აღებული, არ ფლობს ეკონომიკურ სისტემაზე დადებითი გავლენის მოხდენისათვის საკმარის ცოდნას. ეს მოსაზრება, რომელიც იყო ბირთვი მის მიერ სოციალიზმის უარყოფისა, ჰაიეკმა შეაჯამა 1980 წელს ბრიტანელი ჟურნალისტი ბერნარდ ლევისათვის მიცემულ ინტერვიუში „ცოდნა ფაქტების შესახებ ხალხშია გაბნეული. თქვენ გინდათ, რომ გამოიყენოთ ცოდნა, რომელსაც ფლობს მილიონობით ადამიანი, მაგრამ დიდი ალბათობით არ შეგიძლიათ ამ ცოდნის შეგ-

როგება.”

ერთმა ქართველმა პოლიტიკოსმა ბოლო დროს განაცხადა, რომ ლარის გაუფასურებით გამოწვეული ინფლაცია შეიძლება სასარგებლოც კი აღმოჩნდეს ქართული ეკონომიკისთვის. ესაა ფილიფსის მრუდის ტიპური არგუმენტი: თუ გვაქვს მაღალი ინფლაცია, გვექნება დაბალი უმუშევრობის დონე. თუმცა, თუ საქმე იმპორტით გამოწვეულ ინფლაციას ეხება, ეს მსჯელობა არასწორია. კეინზის თანახმად, არსებობს მიზეზობრივი კავშირის ერთი დომინანტური მიმართულება: გაზრდილი მოთხოვნა იწვევს ინფლაციას, მაგრამ არა პირიქით. რამდენიმე მიზეზი არსებობს, თუ რატომ შეიძლება აღმოჩნდეს ლარის გაუფასურება სასარგებლო საქართველოს ეკონომიკისთვის, თუმცა მას ინფლაციის ეფექტთან საერთო არაფერი აქვს.

სხვა საკითხი, რომელიც შეიძლება კეინზს დავუკავშიროთ, თვით ლარის გაუფასურებაა. ეს უკანასკნელი კი დიდწილად გამოწვეულია უცხოური კაპიტალის უკან ევროპასა და აშშ-ში გადინებით, რაც ამცირებს ლარზე მოთხოვნას. აი, როგორ ხდება ეს:

2008 წლის ფინანსური კრიზისის საპასუხოდ, მსოფლიოს წამყვანმა ცენტრალურმა ბანკებმა გაზარდეს მიწოდებული ფულის მასა. დღემდე, მხოლოდ აშშ-ის ცენტრალურმა ბანკმა (FED) დაახლოებით 400 მილიარდი დოლარი ჩაუშვა ეკონომიკაში (2008 წლიდან). ეს ძირითადად წარმოადგენს იყო კეინზის თეორიის მიხედვით — კრიზისის შესაჩერებლად გაზრდილი სახელმწიფო დანახარჯები (ამ შემთხვევაში ცენტრალური ბანკის დანახარჯები). ასეთი პოლიტიკის გატარების შედეგად საპროცენტო განაკვეთები განვითარებულ ქვეყნებში თითქმის ნულამდე დაეცა, რამაც უცხოელ ინვესტორებს თავიანთი კაპიტალის იქ დაბანდებისკენ უბიძგა, სადაც სარგებელი გაცილებით მაღალი იყო. ამ ქვეყნებს მიეკუთვნებოდა საქართველოც. ახლა კი განვითარებული ქვეყნების ცენტრალური ბანკები ნელ-ნელა ისევ ამკაცრებენ მონეტარულ პოლიტიკას, რაც სარგებლის განაკვეთის ზრდასა და კაპიტალის უკან დაბრუნებას იწვევს. ამის ერთ-ერთი შედეგი კი გახლავთ ის, რომ ლარი უფასურდება.

ჯ.მ კეინზის თეორიის არსი მდგომარეობდა იმაში, რომ საბაზრო მექანიზმი ვეღარ მოქმედებს ავტომატურად, ხელფასები და ფასები არ ხასიათდება ისეთი მოქმედებით, როგორც ამას ნეოკლასიკოსები ასაბუთებენ. არ არის ცალსახა დამოკიდებულება დანაზოგებს, ინვესტიციებსა და პროცენტს შორის, ბუნებაში არ არსებობს სრულყოფილი კონკურენცია, რომ საბაზრო ეკონომიკის გამართული, მდგრადი ფუნქციონირება შეუძლებელია თუ არ მოხდა სახელმწიფოს ჩარევა ეკონომიკაში. კეინზმა ფაქტიურად დაასაბუთა, რომ სახელმწიფოს ჩარევა ეკონომიკაში, მთავრობის ფუნქციების გაფართოება ერთადერთი საშუალებაა ეკონომიკური კრიზისების, დეპრესიის, უმუშევრობის თავიდან ასაცილებლად, რომ განვითარებული კაპიტალიზმის პირობებში ყველა მნიშვნელოვანი პრობლემის გადაწყვეტა უნდა ვეძებოთ

არა რესურსების მიწოდების სფეროში, არამედ მოთხოვნის სფეროში. სწორედ ეფექტიანი მოთხოვნა, მისი კომპონენტები, მოხმარება და დაგროვება არის ეკონომიკური ზრდისა და წონასწორობის მთავარი წყარო.

სწორედ აღნიშნული თეორია გახდა საფუძველი იმისა, რომ ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა მოახდინა აქტიური ჩარევა ქვეყნის ეკონომიკაში და განახორციელა რადიკალური მარეგულირებელი, და იძულებითი ღონისძიებები. კერძოდ ამ მიზნით სახელმწიფომ დაიწყო საბანკო საფინანსო სისტემის გადარჩენაზე ზრუნვა. ამისთვის აიკრძალა ოქროს ექსპორტი. მოხდა საბანკო სისტემის ოპტიმიზაცია 25000-დან 15000-მდე. მოახდინეს დოლარის იძულებითი დეველაცია. 1934 წელს ოქროს შემცველობა დოლარში შემცირდა 41%-ით. ამავე დროს სახელმწიფო ახორციელებდა ოქროს ფართომასშტაბიან შესყიდვას. 1933 წლის ბოლომდე შესყიდული იქნა 187 000 000 დოლარის ოქრო. ოქროს მარაგები მთლიანად გადაეცა ცენტრალურ ბანკს. იმდროინდელმა სახელმწიფომ ხელში მთლიანად აიღო ეროვნული ეკონომიკის რეგულირების ბერკეტები. შეიქმნა მარეგულირებელი სამსახურები სოფლის მეურნეობაში, მრეწველობაში და ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებში. ყოველივე ასეთმა კომპლექსურმა ღონისძიებებმა ქვეყანა გამოიყვანა კატასტროფული მდგომარეობიდან.

1939 წელს ინგლისელმა ეკონომისტმა ჯონ რიჩარდ ჰიკსმა მოახდინა კეინსური თეორიის ინტერპრეტაცია. მან თავის გამოქვეყნებულ სტატიაში “კეინსი და კლასიკოსები: შემოთავაზებული ინტერპრეტაცია” წამოაყენა პრობლემა კეინსური და ნეოკლასიკური თეორიების, ერთიან თეორიად გაერთიანების შესახებ. მან კეინსური მოდელი შეაფასა, როგორც ეკონომიკის განსაკუთრებული მდგომარეობა, როდესაც ფულის მიწოდების ზრდა აღარ ზემოქმედებს პროცენტის ნორმაზე და ინვესტიციებზე. შემდგომში ნეოკლასიკური სინთეზი გახდა სახელმწიფო რეგულირების კეინსური პოლიტიკის საფუძველი, რომელმაც მოიცვა როგორც ფისკალური, ისე ფულად საკრედიტო პოლიტიკა. რეგულირების ინსტრუმენტად კი აღიარებული იქნა საბიუჯეტო პოლიტიკა.

XX საუკუნის 70-ანი წლების ბოლოსთვის განვითარებულ ქვეყნებში გავრცელება დაიწყო სახელმწიფოს ნეოლიბერალურმა კრიტიკამ, რომლის მიხედვითაც სოციალურ-ეკონომიკური პროგრესის მთავარ შემაფერხებელ ფაქტორს, არსებული ბიუროკრატიული სახელმწიფოს სისტემა წარმოადგენდა. საერთაშორისო სპეციალურ ლიტერატურაში იგი ტეტჩერისა და რეიგანის ეკონომიკურ პროგრამას უკავშირდება. რასაც სახელმწიფოს ბიუჯეტის ხარჯვითი ნაწილის გაზრდა, ბიუროკრატიული აპარატის გადიდება, კანონების სიჭარბე და დეტალური რეგულირების ტენდენცია მოჰყვა. ყოველივე ამის შედეგად მოქალაქე და კერძო ბიზნესი ზარალდებოდა. მენარმის თავისუფლება ზომაზე მეტად იზღუდებოდა

და ის სახელმწიფო ბიუროკრატიაზე დამოკიდებული ხდებოდა. აღნიშნული კონცეფციის მიხედვით, განსაკუთრებული კრიტიკის ობიექტი გახდა ის გარემოება, რომ სახელმწიფო სულ უფრო და უფრო მეტი ამოცანის შესრულებას იღებდა საკუთარ თავზე.

ჰაიეკის აპოთეოზი 1980-იან წლებში დგება, როდესაც ბრიტანეთის პრემიერ მინისტრმა მარგარეტ ტეტჩერმა 'გზა მონობისკენ'-ის(1944) ციტირება დაიწყო, ჰაიეკის კლასიკური ნამუშევარი რომელშიც ის ცენტრალურ დაგეგმარებას აკრიტიკებს. თუმცა ეკონომიკაში არასდროს არ არსებობს საბოლოო ვერდიქტები, ჰაიეკმა მოახერხა თავისუფალი ბაზრის სისტემის ადვოკატირება ცენტრალური დაგეგმარებისა და რეგულირების მხარდის არაეფექტურობის წინააღმდეგ და მიიღო მხარდაჭერა, კეინზის იმ შეხედულების საპირისპიროდ, რომ საბაზრო სისტემა მუდმივ სტაბილიზირებას საჭიროებს ფინანსთა სამინისტროებისა და ცენტრალური ბანკების მხრიდან.

კეინზი (და კეინზიანელები დღეს) ფიქრობდა, რომ კრიზისი არის შედეგი საპირისპირო მიზეზებისა: არასაკმარისი ინვესტიციები, უფრო ზუსტად ზედმეტად ნაკლები ხარჯები სრული დასაქმებულობის მხარდასაჭერად და ინვესტირების დონე, რომელმაც არ შეიძლება რომ არ მიგვიყვანოს მოგების მოლოდინის კოლაფსამდე. კეინზისა და ჰაიეკის ახსნა კრიზისის მიზეზებისა, რეალურად ძალიან არ განსხვავდება, მაღალი დავალიანება საკვანძო როლს თამაშობს ორივეს მოსაზრებაში. თუმცა დასკვნები, რომელიც ამ ორ თეორიას გამოაქვს ძალიან განსხვავებულია.

თუკი ჰაიეკი კრიზისიდან გამოსვლისათვის საჭიროდ მიიჩნევს მაღალი ინვესტიციების ლიკვიდირებასა და სამომხმარებლო ხარჯების შემცირებას, კეინზისთვის პირიქით აღდგენისათვის საჭიროა მოხმარებისა და დანახარჯების ზრდა მოსალოდნელი მოგების მოლოდინის შენარჩუნების მიზნით. ჰაიეკი მოითხოვდა უფრო მკაცრ ეკონომიკასა და ფისკალურ კონსერვატიზმს, კეინზი კი უფრო მეტად დახარჯვასა და ინვესტირებაზე ორიენტირებულ ეკონომიკას.

აქ ჩვენ გვაქვს გასაღები იმისა, თუ რატომ წააგო ჰაიეკმა „დიდი ბრძოლა“ კეინზთან 1930-იან წლებში. ეს იყო არა მხოლოდ ის რომ ნორმას გადაჭარბებული ლიკვიდაციის პოლიტიკა, იმ პერიოდში პოლიტიკურად კატასტროფული იყო: გერმანიაში ამან ჰიტლერი მოიყვანა ხელისუფლებაში. კეინზმა როგორც აღნიშნა თუკი ყველა საოჯახო მეურნეობები, ფირმები და მთავრობები დაიწყებდნენ ერთდროულად მცდელობებს საკუთარი ხარჯების შემცირების გაზრდისა, არ დარჩებოდა არანაირი საშუალება ეკონომიკის დაცემის შესაჩერებლად, რაც ხალხის უკიდურესად გაღარიბებას გამოიწვევდა. ზუსტად ეს ნაკლოვანება ჰაიეკის მოსაზრებაში გახდა იმის მიზეზი, რომ ეკონომისტების უმრავლესობამ დატოვა ჰაიეკის ბანაკი და კეინზიანური „სტიმულირების“ პოლიტიკა გაიზიარა. ჰაიეკის ფანატიკოსი მომხრეების გარდა,

ყველასათვის ცხადია, რომ 2009 წლის გლობალურმა კოორდინირებულმა სტიმულირების პოლიტიკამ თავიდან აგვაცილა ახალ დიდ დეპრესიაში შესვლა. უნდა აღინიშნოს, რომ ბევრი მთავრობის მიერ იმ განუხლები ხარჯების ღირებულებამ, რომლებმაც იხსნეს საკუთარი ბანკები და მხარი დაუჭირეს საკუთარ ეკონომიკას ბიზნესის კრახის პირობებში, დააზიანა ან გაანადგურა მათი კრედიტუნარიანობა. თუმცა სულ უფრო ხშირად აღიარებენ, იმასაც რომ სახელმწიფო სექტორის უმოქმედოება და ფისკალური კონსერვატიზმი, სუსტი კერძო სექტორის დროს გარანტიაა მინიმუმ მრავალწლიანი სტაგნაციისა, უფრო დიდი კოლაფსის თუ არა.

ჰაიეკმა, რომელიც 1992 წელს 93 წლის ასაკში გარდაიცვალა, ერთხელ აღნიშნა რომ იმისათვის რომ უკანასკნელი სიტყვა გქონდეს საჭიროა შენს ოპონენტზე მეტხანს იცოცხო. მისი უდიდესი უპირატესობა სწორედ ის იყო, რომ კეინზზე თითქმის 50 წელზე მეტხანს იცოცხლა და ამგვარად მისი სიკვდილის შემდგომ მოახერხა მეტოქეზე გამარჯვება, რომელიც სანამ ცოცხალი იყო ინტელექტუალურად მას სასტიკად ამარცხებდა და მიუხედავად მთელი თავისი ორიგინალურობისა, როგორც თავისუფლების ფილოსოფოსისა, ჰაიეკი საბოლოოდ დამარცხდა კეინზთან ბრძოლაში.

ჰაიეკიც და კეინზიც ცდილობდნენ შეექმნათ მსოფლიოს საუკეთესო მოდელები, რომლის მიხედვითაც დაძლეული იქნებოდა უმუშევრობა და ეკონომიკური არასტაბილურობა. კეინზი თავის მხრივ უპირატესობას ანიჭებდა, სახელმწიფოს, საჯარო სექტორისა და ცენტრალური ბანკების ეკონომიკაში ჩარევის პოლიტიკას, რათა არსებული ეკონომიკური კრიზისები აღმოფხვრილიყო. ამის საპირისპიროდ კი, ჰაიეკი თვითრეგულირებადი, თავისუფალი ბაზრის დამცველად გვევლინება, რომელიც სახელმწიფოს მხრიდან ეკონომიკაში ჩარევასა და ინვესტიციების სიმრავლეს გაცილებით უფრო ღრმა ეკონომიკურ კრიზისად მიიჩნევს, რომლისგანაც თავის დაღწევა საკმაოდ დიდ ძალისხმევას მოითხოვს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ენდრიუ ჰეივუდი „პოლიტიკური იდეოლოგიები“: შესავალი კურსი (მესამე გამოცემა) გვ. 71-73
2. ლევან აბაშიძე, „european“-2011-09-05
3. Policonomics-Economics Made Simple “John Maynard Keynes” <http://www.policonomics.com/keynes/>